
ПРОГЛАС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 2, 2008 (год. XVII), ISSN 0861-7902

КНИГА ЗА СТРУКТУРИТЕ И СМИСЛИТЕ

Стефан Гърдев. *Езикови структури. Пътища и граници на смисъла*. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий”, 2008

Срещата с текста *Езикови структури* едновременно озадачава и провокира.

Озадачава, защото това е “вариативен” труд, всред който изпъкват по-частни и по-основни глави, но винаги са интересни и от научно “любопитство” четеш до края, всъщност до изречението “За което не може да се говори, за него трябва да се мълчи” (*Вместо заключение*, с. 221).

Провокира, защото всичко, което е предмет на анализ, е доказано във езика и с помощта на езика, предизвиква да потърсиш и своите основания, и своя прочит. Същевременно винаги се допуска и възможност за съществуване на друга гледна точка. Тази особена, дори иронична позиция запазва осезаемо присъствието си в този оригинален труд – оригиналност като структура, като актуалност на идеите и използваните методи, като подбор на темите. Впечатлява богатата библиографска осведоменост и симбиозата на лингвистичен усет и аналитико-математическа мисловна нагласа.

Пределно общото заглавие *Езикови структури* се разгръща на още две равнища в подзаглавието – *Пътища и граници на смисъла*. Някъде между неограничеността, необозримостта на информацията (с. 5), във връзка с интереса към “несистемните” явления, т.е. към “все отдалечаващите се от центъра, по-неясни и по-неопределени, но не по-малко съществени за езика периферни зони” (с. 6), живот заедно с порядъка и хаоса (с. 8) се ражда изследване в особен жанр – “обяснение в граматика” (*Вместо увод, или за перлата на ухото на роба*, с. 10).

В първа глава *Някои черти и проблеми на научното мислене в XXI век* е направен точен срез на състоянието на науката за езика и се

разкрива отличното познаване на школите и методологиите в езиковедното днес.

Оригинален е и подходът в началото на първата подчаст *Смислодинамика и персоналност – размисли за (не)новите черти на научното мислене*: започва с приказка, но съвременна, в която обаче няма нищо приказно, както и в действителността. Употребата на метафората *паяжина* служи за онагледяване на структурите в хуманитаристиката, откроява се връзката между паяжината и начинът, по който функционира езикът. След появата на интернет се преминава към метафората на *ризомата* – в най-широк смисъл образ на модерния свят, в който липсва централизация, подреденост и симетрия. В науката протичат противоположни по резултатите си тенденции: секуларизация и универсализация на сферите и обектите на научното знание (с. 19).

Във втората подчаст *Граматиката на езиковото съществуване – лингвистичен проект в постфункционалната нестабилност на системите* са сблъскани различните визии за изследване на езика. Тези от *до-постмодерна на сциентичната ситуация* с идеята, че описанието на езика чрез противопоставяния и бинарни опозиции е резултат от предзададено качество на човешкото мислене (изобщо) – принципно двупосочно, би-характеристично, до бинарност и материално-нематериален характер на езика (с. 24), стремежът на мисълта към подреждане и систематизиране. Търси се всеобщото, универсалното, устойчивото, повторямното, отчетливото, рационалистичното (с. 25), представата за езика като организирана и подредена структура (с. 26) и постановките от романтичeskия подход към езиковия анализ – творчески, неукротим, необозрим (с. 28), с динамичен характер на езиковия феномен – без определен състав и подредба.

В *Персоналистичният опит* са представени вижданията на Борис Гаспаров за неуспехите да се моделира езикът чрез рациио. Но специфичният характер на феномена език е самото езиково съществуване, животът ни “с езика” и “в езика” (с. 35) е достъпен за научно наблюдение чрез комуникативните фрагменти. Изследванията на Стефан Гърдев подкрепят предвижданията за бъдещето на лингвистиката в посока към синергетиката и теорията на детерминирания хаос.

Научните интереси, обвързани с функционалната граматика на българския език и с новата хибридна “дисциплина” лингвокултурология, предпоставят особената сроденост и обвързаност между отделните части във втора глава *Езикови структури – между подреденото и*

хаоса. В пространството на имената. При това във всяка от подчастите са налице приносни моменти в българската морфология:

§ *За множеството, означавано от плуралната форма на собствените имена* – “множествата, означени със собствено име, са конституирани, както всички други множества, на базата на общ признак *множество от елементи, които носят това име* (с. 42).

§ *Въпросът за значението на определителния член в множествено число в съвременния български език* – “с употребата на определителен член (или други средства на определеност) към името в множествено число се изразява уникална единичност на неопределеното количествено множество от елементи, а не на елементите поотделно” (с. 49–50).

§ *За разликата между понятията “клас” и “множество”* – убедително се разграничават термините *клас* и *множество* при собствените имена, чиито плурални форми означават “множество от елементи, притежаващи характеристичен признак *носещите това име*” (с. 61), без да могат да означат *клас*, понятие. Морфологичната числова парадигма е дефективна само при имената за неброими, недискретни обекти (веществени и абстрактни съществителни). “Възможността да бъде подложен на броене обектът, гарантирана от неговата пространствена ограниченост, е необходимото условие за функциониране на граматичната (словоизменителна) категория *число* при съществителните за броими предмети (с. 61).

§ *Определеност при умалителните женски лични имена* – авторът посочва и обяснява причината тези имена в съвременния български език задължително да се членуват: “за да се номинализират умалителните звателни форми (срещу които няма отделен номинатив: *Лилянче* – *Лилянчето*), като функцията на определителния член е да образува незвателна (номинативна) умалително-гальовна форма... (с. 118).

Изключително богата информация за собствените имена, разгледани в светлината на лингвистичната културология, черпим от етюдите, които разкриват взаимодействието между език, култура и етнически особености. Като лингвокултурама функционират precedentните имена, прякорите, прозвищата, етнонимите, които на българска почва, сродяват националното и уникалното. Ексерпцията включва материал от 4 000 фиша от *Центъра по българска ономастика “Професор Николай Ковачев”* при ВТУ, задължително се привежда мотивировка и маркираност на прякорите според типичен признак на характера или поведе-

нието, по типичен външен или социален признак, по изявено отношение и речева особеност, по случайна проява и т.н. (с. 102-103).

Необикновено е и заглавието на подчастите *Алхимия на имената* (в опитите на наратологията) и *Паметта на формите* (плуралноориентирани етноними – между Бахтин и Гаспаров...). Извършените наблюдения върху системата от средства за номинация (собствените имена и определените дескрипции) на персонажите в разказа “Алхимия на любовта” на Светослав Минков и върху етнонимите в романа “Стъпала към небе” на Йордан Вълчев привличат “стилистично” изкушения читател не само с избора на самите произведения, но и с обяснението за причините за субективния избор. В нестандартното структуриране на анализите се забелязва отново личната изкушеност от числата (*Пръв поглед към темата. Поглед към числата. Поглед към имената. Поглед към дескрипциите. Няколко последни думи*).

Следващата обособена подчаст съпоставя, или по-точно “съ-оглежда” лексикалната периферия и граматиката. Обектът на изследователския интерес пак е изненадващ и “чудноват” – “неправилните” думи в разговорната реч, които именно със своята “непознатост” осъществяват емоционалната си натовареност в речевия акт (с. 172).

Последната глава *Човекът, езикът и посоките на (не)материалното* неслучайно изкушава със странната си образност и изказ: *Тоталният нов стил – more than jewelry: любов, обвита в шоколад* (лингво-етически наблюдения) и *Последният падеж, или лингвистиката на един Борис-Христов текст*.

Емоционално споделената тревога от нашествието на рекламата в нашето битие изисква и емоционален отговор. Като платен текст рекламата трябва да продава, да продава и то с печалба. Оттук и заплахата от господството на рекламна лингвистика над лингвистиката на рекламата. Още повече че рекламата като обект на традиционната лингвистика, по думите на Гърдев, вече се оказва, че е изчерпана и изисква да се осмисли като нов културен феномен (с. 189).

Обаче този феномен, който се основава на емоционалното апелване, има пагубно въздействие върху човека като духовна същност, като интимно преживяване на чувствата любов, нежност, вяра. Стремехът на рекламата е да измами чрез изкушението на думите или визията, подменяйки нашия свят със своите симулакри. Примерите, подбрани от Стефан Гърдев, се обединяват от съвкупния смисъл на *Вещи – думи – любов* (с. 190). Рекламният дискурс е описан чрез персо-

нализация на рекламата, тя е могъща и бездушна: “Началото на любовната ни връзка с предметите е нашата обич към тях...”, “вещи, които ни обичат”, “способността на вещите да ни научат на любов”, “любовната магия е част от тях” (с. 196), още по-трагичното е, че “те са любовта” (с. 197), “истинската любов е във вещите”, за да се стигне до парадокса “изземването на любовта е изземване на същността ни” (с. 198), предметите заместват страстта, обезценяват приятелството (с. 199).

Вместо лек за тревоги и страхове рекламата ни предлага живот “в измислен свят на постижима и безкрайна любов, на осъществени желаниа, на предрешени успехи, на неограничени възможности, на хармония, светлина, радост дори от пресованата на кубове чорба...” (с. 211–212). Оказва се, че това е сапунен, лустросан свят, като в приказките. А след сблъсъка с бездуховната жестока действителност – боли. Да се утешаваме и да лекуваме неврозите и истериите си с шоколад...

Или с надеждата, че глухарчето, стиховете за него и граматическият им прочит са *любов към човека, който днес е останал тук*, за да сподели с нас *гледката по най-любовен начин*.

Теодора КУРТЕВА